

Forskningsplan Slyosprojektet

Husgrund, fornlämning 220, Slyos, Lillhärdals sn, Härjedalen kn, Jämtlands län.

Upprättad maj 2004, uppdaterad maj 2006
PG Bengtsson
Jämtlands läns museum

Forskningsplan Slyos

Slyos är beläget vid Lövnäsudden i Lillhärjalds socken i sydvästra Härjedalen, cirka 30 km väster om Lillhärjalds kyrkby. Området är ungefär 7,2 ha stort och avgränsas i sydväst av Härjeån, Lövnäsudden i norr samt av ett sankt markområde i öst.

Området består av isälvsavlagringar, i storlek från grovt grus till sand och mo. Vegetationen inom området består av frodigt växande lövskogsmark och ris- och buskvegetation. I området finns öppna ängar som är igenväxande. Delar av området översvämmas mer eller mindre regelbundet av Härjeåns vårflood, därav den frodiga växtligheten.

Traditionerna som kopplar samman Slyos med traditionen om Härjulf Hornbrytaren sträcker sig bakåt i tiden till 1600-talet.

Härjulfssägnen nedtecknades första gången på 1300-talet och berättar följande:

- Så vittnade Tord i Trosavik och 12 äldermän med honom, att Norges män byggde först i "Heriárdal" på så sätt att en man hette Heriulfuer hornbriotr (Härjulf Hornbrytaren); han var kung Halfdan Svartes märkesman; han drabbades av kungens vrede och flydde österut i Sveariket till kung Anund. Han blev där väl mottagen av honom, men så gick det honom illa på så vis att han lade sig med deras konungs fränka, som hette Helga, och flydde där- efter västerut i Norges konungs rike till en dal, som då var öde, men som nu kallas Heriárdal.

Där slog han sig ned med Helga och gjorde bygd som nu heter Sliarosvellir.

Härjulf skall ha levt och verkat under 800-talet e.Kr.

1975 försökte Elov Herrdin, från Lillhärjald, förgäves få Riksantikvarieäm- betetets fornminnesinventerare intresserade av området vid Lövnäsudden. Året därpå gick han tillsammans med sin farbror John Herrdin med metall- detektor i området och grävde upp ett hundratal metallfynd, både förhisto- riska och nutida. Han anmälde fynden till Jämtlands läns museum som regi- strerade fyndplatserna som fornlämningar.

1982 utförde forskare från Umeå universitet en mindre undersökning i om- rådet. Ett antal provgröpar grävdes och de kunde konstatera en kulturpåver- kan genom fynd av sotig jord och skörbrända stenar. De såg dock inget mönster och drog inga slutsatser av undersökningen. En fosfatkartering gav inga tolkningsbara resultat. Arbetet fortsatte inte.

1986 gjorde Jämtlands läns museum på Lillhärjalds Hembygdsföreningens uppdrag en kartering av en grupp älderdomliga husgrunder vid Lövnäsval

len. Tyvärr misslyckades C14-dateringen, då för lite provmaterial, kol, gick att få fram.

1993 genomfördes en arkeologisk utgrävning som ett samarbete mellan Jämtlands läns museum och Hembygdsföreningen. En husgrund från vikingatid hittades. 1999 fortsatte undersökningarna. En utvidgning av 1993 års undersökning gjordes med fosfatkartering och tagning av C14-prover.

Boplatsen har bestått av ett mindre hus och troligen använts vid slätterarbete och/eller fäboddrift mellan 1000 och 1300 e.Kr.

På en annan plats inom Slyosområdet provundersöktes en skärvstenshög och dess närområde fosfatkarterades. Mer undersökningsarbete måste utföras för att mer säkert kunna tolka platsens användning, men någon typ av boplats bör det ha varit.

Genom föreläsningarna och diskussionen på seminariet om Slyos, som hölls i Lillhärdal den 16 och 17 september 2003, har vi en grund att stå på för fortsatt forskning.

Flera deltagare

För att genomföra ett forskningsprojekt om Slyos, behövs flera deltagare. Flertalet av de nedan listade deltog i seminariet 2003. Det är en förhoppning att de på skilda vis kan delta i projektet.

Lillhärdals Hembygdsförening

Lokala medhjälpare

Skog & Historia, Skogsvårdsstyrelsen och Länsarbetsnämnden

Bäckedals Folkhögskola

Härjedalens kommun

Olof Holm, arkivforskare, Lunds Universitet

Nils-Erik Eriksson, arkivforskare, rektor Bäckedals Folkhögskola

PO Nordell, lillhärdalsbördig, pensionerad geovetare, Uppsala Universitet

Mitthögskolan Arkeologi, Stig Welinder

Jämtlands läns museum, Arkeologiska sektionen

Ekonomi

Härjedalens kommun deltar i projektet. Från kommunen kan vi antagligen inte förvänta oss några direkta medel i kronor, men väl i arbete.

Tekniska kontoret i Härjedalens kn skall genomföra en kartering av Slyos med ekvidistans på 1 dm.

Jämtlands läns museum/Jamtli kan bidra med forskningstid, en månad per år och person, för en eller två arkeologer. I övrigt måste Jlm:s arkeologer gå på normal taxa.

Jlm bör vara den instans som driver projektet.

Projektet behöver dock ha tillgången till ekonomiska medel för kostnader för analyser, som C14, osteologi, m.fl. Även resekostnader och traktamenten behöver det finnas täckning för under kommande år för Jlm.

Bäckedals Folkhögskola: Angående utbildningar i samarbete med folkhögskola gäller följande:

1) Vanlig folkhögskolekurs måste vara avgiftsfri för deltagarna vad gäller undervisningen, däremot kan skolan ta betalt för material, kost och logi etc. om sådant blir aktuellt.

Skolan anställer lärare/handledare och avlönar dessa, vilket innebär att man kommer överens om en acceptabel lön/arvode. En sådan kurs kräver normalt ca 12 deltagare för att skolan ska få tillräckligt med statsbidrag (ca 13000) för att täcka lärarkostnaden inkl soc. avg. och administrativa kringkostnader.

2) Samverkanskurs där skolan går in i samarbete med någon annan organisation (kulturförvaltning, studieförbund, högskola etc.) och kommer överens om hur kostnaderna ska fördelas. Här kan man ha färre deltagare om man ändå får tillräckligt med pengar. Det beror på hur mycket partnern kan ställa upp med.

3) Tidigare sökte skolan EU-medel hos kommunen för att genomföra grävningar vid Slyos. Jag vet inte om den möjligheten finns kvar. Kanske länsstyrelsen har sådana pengar? Men det går alltid att ekonomiskt stötta båda ovan nämnda typer av kurser med externa bidrag. Det gäller bara att veta vad man ska söka och att göra det i god tid.

Frågeställningar

- Hur har människan nyttjat Slyos? När började området användas och har nyttjandet förändrats över tid?
- Avtecknar sig mötet mellan olika kulturella identiteter på Slyos?

Dessa frågor är övergripande för projektet. De kommer att konkretiseras och formuleras mer detaljerat efterhand som arbetet i projektet utförs:

- Är det fåbodar, en gård eller en annan typ av bebyggelse lämningar som vi har spåren av på Slyos? Om det är fåbodar, var ligger i så fall gården som de har tillhört?
- Har Slyosområdet nyttjats av samer?
- Hur har klimat- och humiditetshistorien påverkat kulturhistorien på Slyos? Hur har Härjeåns meanderhistoria påverkat området?

Pedagogiska ambitioner

Projektet har som ett mål att finna former för hur allmänheten kan göras delaktig i arkeologiska projekt. Olika aktiviteter har provats:

☒ Under 2004 och 2005 har allmänheten kunnat delta i den arkeologiska utgrävningen, som har pågått under en vecka båda åren, Härdalsveckan, som är en stor aktivitetsvecka i Lillhärdal, oftast v. 29, i mitten av juli månad. Klockan åtta på morgonen har det varit avfärd från Wärdshuset i Lillhärdal. Flertalet deltagare har samlats här för gemensam resa till Slyos.

2004 deltog 22 personer och 2005 18 personer. 2004 deltog 9 personer mer än en dag och 2005 7 personer.

☒ Allmänheten har även uppmanats att komma och besöka utgrävningen. Under 2004 kom 105 personer och 2005 47 stycken.

Båda åren har en "Kulturarvskväll" arrangerats på Wärdshuset i Lillhärdal på torsdagskvällen. Båda åren har arrangemanget varit välbesökt med ungefär 65 besökare.

☒ 2005 gjordes en exkursion till TrygåsvalLEN i Dalarna, en fäbodvall cirka 12 km mot nordväst från Slyos fågelvägen. Här har pollenprover tagits, som visar att korn odlades på 1000-talet (Heinerud J & Bengtsson PG, 2003). Stig Ericsson från Särna Skogsmuseum/Lomkällan guidade.

☒ Under 2005 genomfördes även en arkeologisk provutgrävning av den utpekade platsen för häxbränning vid Spångmyrholmen strax utanför Lillhärdal. Utgrävningen var en del i projektet om häxbränningen i Lillhärdal. Platsen lokaliserades genom att zond användes och därefter grävdes ett schakt genom centrum av bålplatsens kollager. Fynd av eldslagningsflinta alternativt bössflinta gjordes och flera ben framkom som senare analyserades som getben av ett osteologiskt laboratorium.

Pedagogisk värdering

Någon utvärdering av det pedagogiska arbetet har inte gjorts. Bo Karlsson, som är aktiv i projektet för Lillhärdals Hembygdsförening, rapporterar att trots att "Slyos-veckan" ligger samtidigt som Härdalsveckan har det fungerat att få deltagare till verksamheten, fastän många av dem också har arbetsuppgifter i Härdalsveckans arrangemang.

Formerna för en kommande utvärdering är ännu inte bestämda.

Södra Härjedalen som ett centrum för kulturhistoria och kulturturism?

Arkeologiska undersökningar

Årliga grävningar som leds av Jämtlands läns museum skall genomföras. Lillhärdals hembygdsförening, Bäckedals Fhsk, AMS och projektet Skog och Historia m.fl. kan vara aktiva i detta.

Arkeologikurs?

En möjlighet är att Slyosprojektet inbjuder allmänheten, nationellt, till att delta i arkeologikurser.

En sådan kurs bör kunna erbjuda boende i vildmarksanläggning, grävning på Slyos och deltagande i intressanta exkursioner m.m. Ett upplägg som lägger stor vikt på arrangemangen utanför själva grävarbetet på Slyos. Arrangemang som kan inbegripa kulturhistoriskt inriktade verksamheter från Bäckedals Fhsk och från andra.

Även konferensinriktad verksamhet, endagarsarrangemang, i samarbetet med Härjulf's Resor kan genomföras.

Detta kan ge projektet en inkomst och även sprida information om det.

Riktade utbildningar på Bäckedals Folkhögskola?

- Biologiska kulturarvet.
- Etnologiska samhällsstudier. Är Härjulf viktig idag? Hur ser lokalt engagemang ut? Kan det dokumenteras? Etnologisk forskning kan ledas av Jämtlands läns museum.

Inventeringskurs, excerpering och inventering av Slyos närområde

Utbildning i arkeologisk inventering inklusive excerpering, Bäckedals Folkhögskola. 3 veckors kurs under maj månad med inventering av Slyos som praktisk del. En arkeolog från Jämtlands läns museum som lärare under introduktionen på Bäckedal, och två arkeologer som handledare under praktikveckorna på Slyos.

Deltagare; elever från Lillhärdals Hembygdsförening, personer med lokalkännedom om Slyos och eventuellt Skog & Historia.

Målet är att finna fler lämningar efter mänsklig verksamhet som spår efter en eventuell gård, spår efter odling och spår av samisk användning av området.

Ortnamns och smånamnsforskning

Utbildning på Bäckedals Folkhögskola i metoden för ortnamns och smånamnsforskning.

Elever från Lillhärdals Hembygdsförening och personer med lokalkännedom om Slyos.

Utbildningen bör utmynna i en genomgång av Slyosområdets smånamn.

Arkeologisk inventering av Slyos omland

I samarbete med Jämtlands läns museum bör projektet Skog och Historia kunna genomföra en fornlämningsinventering i Slyos omland. En radie på en till ett par mil kan diskuteras.

Detta kan leda till att nya platser upptäcks, som kan behöva karteras eller undersökas av forskningsprojektet. Ett exempel kan Trygåsvalen i Dalarna vara. Platsen är belägen ungefär 10 km väster om Slyos. En utförd pollenanalys anger odling av korn vid 1000-talet e.Kr. Målet kan vara att höja kun

skapsnivån om platsen, då den eventuellt kan sammankopplas med Slyos. Är det en fäbod eller har det funnits en gård på platsen, som har haft Slyos som fäbodvall?

Detaljartering av Slyosområdet

En nykarterad detaljerad karta behövs för det kommande arbetet.

Ett sådant arbete görs troligen bäst innan lövsprickningen på våren eller på hösten innan snön läggs sig. Utförare kan Härjedalens kommun, Tekniska kontoret och Lillhärdals Hembygdsförening vara.

Provtagning för pollenanalys och geologiska prover

Arbete under ledning av PO Nordell. Vilka områden är översvämmade under den tid människan har varit verksam i området?

I Slyosområdet har det ej gjorts några fynd av odlingsterrasser, odlingsrösen eller andra spår av kontinuerlig odling. Om det är möjligt att finna lokaler där pollen har ansamlats kan en pollenanalys ge svar.

Årliga miniseminarier

Miniseminarier bör arrangeras där resultaten av de gångna årens arbete redovisas och diskuteras och det fortsatta arbetet diskuteras. Dessa kan ha form av mer utåtriktade och kulturhistoriskt inriktade festivaler, evenemang, om det finns intresse från projektet och bygdens folk att utveckla en sådan inriktning.

20060515

PG Bengtsson
Jämtlands läns museum